

szerokie spojrzenie

skuteczne rozwiązania

Główny autor: Dorota Żyro

**Eksperti: Szymon Grzelak
Wojciech Stonina**

**Raport końcowy z realizacji podzadania:
„Wdrożenie i rozbudowa modelowego
systemu zapobiegania przestępczości
poprzez upowszechnianie strategii
7 dźwigni skutecznej profilaktyki
w samorządach i społecznościach lokalnych
jako formy realizacji
polityki rodzinnej i młodzieżowej”**

**MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI**

www.ms.gov.pl

Zadanie współfinansowane ze środków Funduszu Sprawiedliwości,
którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Instytut Profilaktyki Zintegrowanej

ul. Ogrodowa 8, 05 - 230 Kobyłka k Warszawy
Regon 146300619 NIP 125-161-82-29

Spis treści

I. Założenia projektu	3
II. Opis realizacji podzadania	3
III. Działania zrealizowane dodatkowe z inicjatywy oddolnej	11
IV. Wnioski	12
V. Postulaty.....	13

I. Założenia projektu

W projekcie, który był realizowany w roku 2017 z Funduszu Sprawiedliwości, powstały rekomendacje dla wzorcowych sieci współpracy podmiotów mogących przeciwdziałać przyczynom przestępczości poprzez wykorzystanie strategii "Siedmiu dźwigni skutecznej profilaktyki" „do planowania i realizowania w społecznościach lokalnych działań zapobiegawczych i kreowania polityki młodzieżowej. W obecnym projekcie realizowanym od 15 czerwca 2018 roku zaproponowaliśmy cykl warsztatów dla 15 samorządów różnego szczebla jako pierwszy etap upowszechniania i wdrażania w całej Polsce podejścia opartego na strategii *7 dźwigni skutecznej profilaktyki*. Podejście to stanowić może punkt wyjścia i narzędzie, do stosowania na poziomie samorządu, zintegrowanego podejścia do potrzeb i problemów młodzieży najskuteczniej ograniczającego ryzyko przestępczości oraz kreowania lokalnej polityki młodzieżowej.

Naszym celem było dostarczenie samorządom podstawowych zaleceń, jak wcielić w życie tę strategię na różnych poziomach życia społecznego. Niezbędne do tego było przygotowanie zespołu kadr na tyle liczny, aby po warsztatach i szkoleniach w 15 wybranych jednostkach samorządu lokalnego, wdrożyć strategię na poziomie ogólnopolskim.

Samorzady są naturalnym partnerem w realizacji tego zamierzenia: dysponują odpowiednimi środkami finansowymi, najlepiej definiują potrzeby i oczekiwania społeczności lokalnej. Nakłady na edukację i politykę społeczną stanowią główną część budżetu, przez co wzrasta ranga działań samorządu w tych dziedzinach życia społecznego. Kwestia zasadnicza sprowadza się do ustalenia czy zasoby będące w gestii samorządu wykorzystuje się jedynie do standardowego wypełniania obowiązków wynikających z prawa, czy też są przeznaczone na poprawę oferty skierowanej do młodzieży jako grupy społecznej, stanowiącej istotny komponent polityki rodzinnej.

Z naszych wcześniejszych analiz, wykazanych w raportach sporządzonych w ramach ubiegłorocznego projektu, wynikało że były one często wydatkowane w sposób bardzo odbiegający od celowości. Nakłady finansowe nie przekładały się na skuteczność działań. Nasza propozycja wykorzystania *7 dźwigni*, pomagając w tworzeniu strategii oddziaływań profilaktycznych, przyczynia się w sposób ewidentny do racjonalizacji tak wydatków, jak i efektów.

II. Opis realizacji podzadania

Projekt realizowany był w kilku fazach, które nazwaliśmy działaniami. Zespół projektowy po wielu dyskusjach ostatecznie ustalił, że projekt najlepiej i najskuteczniej da się zrealizować w ośmiu stadiach. Działania te obejmowały fazę przygotowawczą, tzn. przygotowanie trenerów do współpracy z samorządami, oraz fazę realizacji projektu. Przeszkolenie trenerów koncentrowało się nade wszystko na ich rzetelnym przygotowaniu do form współpracy z samorządem lokalnym. Do tej pory trenerzy pracowali głównie w środowisku szkoły i jej otoczenia.

Szkolenie obejmowało zagadnienia dotyczące sposobów rozpoznawania problemów społecznych i zagrożeń jakie dotyczą młodzieży, prezentacji badań IPZIN prowadzonych od wielu lat na zapotrzebowanie środowisk samorządowych, i związanych z tym wyzwań jakie stoją przed samorządem lokalnym.

Działanie 1

Kierownictwo merytoryczne trwało przez cały okres realizacji projektu tj. sześć i pół miesiąca. Składało się nań kilka zadań strategicznych. Po pierwsze, rekrutacja i weryfikacja trenerów (nie tylko u początków realizacji projektu, lecz także przez cały okres jego trwania). W rezultacie powstało 5 ekip trenerskich złożonych z dwóch lub trzech osób (jeden z zakładanych rezultatów projektu -lista ekip w załączeniu). Ekipy te zostały przygotowane i przeszkolone, a następnie były poddawane sukcesywnie superwizji po szkoleniach warsztatowych przeprowadzonych na różnych szczeblach samorządu, zarówno w otoczeniu miejskim, wojewódzkim, starostw, jak i w gminach wiejskich. (Sprawozdania po cyklach szkoleń i superwizji w dokumentacji projektu do wglądu). Kierownik merytoryczny projektu dobierał samorzady lokalne do współpracy tak, aby została odwzorowana struktura społeczna w Polsce. Ten dobór miał na celu wskazanie przykładowych jednostek samorządu lokalnego zarówno na szczeblu województwa, powiatu, gminy a także miasta. W założeniu, intencją autorów, było dostarczenie wiarygodnych danych dotyczących odbioru i możliwego wykorzystania proponowanej strategii, w samorządach o zróżnicowanym charakterze. I tak, szkolenia odbyły się zarówno w niewielkich gminach wiejskich takich jak Lubichowo czy Inowódz, jak i w gminie oraz mieście Woźniki. Były realizowane w miastach małych, średnich i wielkich: odpowiednio Kobyłka, Leszno, Kalisz, Tychy, Poznań.

Nie bez znaczenia w doborze samorządu było położenie geograficzne. Trzeba było tak dobrać samorzady, aby znajdowały się w różnych regionach Polski. Nawet przy piętnastu wybranych samorządach ekipy trenerskie przeprowadziły szkolenia i warsztaty w następujących województwach: pomorskim, wielkopolskim, małopolskim, mazowieckim, łódzkim, śląskim i podkarpackim.

Traktujemy ten projekt jako część większej całości tak, aby następne szkolenia i konferencje objęły samorzady w każdym regionie kraju. Projekt ten dostarcza także materiału, który pozwoli przeformułować i lepiej przygotować program pilotażowy dla samorządu szczebla wojewódzkiego. **Jeden z pierwszych wniosków, jakie narzucają się po realizacji projektu, dotyczy konieczności wpisania polityki młodzieżowej w strategię rozwoju regionu, którą uchwała sejmik wojewódzki.** Zdefiniowanie podstawowych celów zadań edukacyjnych i profilaktycznych, aby stały się częścią takiego strategicznego dla rozwoju regionu dokumentu, znacznie ułatwi działania na niższym szczeblu samorządu lokalnego. Opieka merytoryczna nad projektem oznaczała również wsparcie dla samorządów we wdrażaniu strategii *7 dźwigni*. Wsparcie oznaczało tyleż jednorazową współpracę z samorządami, co możliwość doradzania i konsultacji w dłuższym okresie czasu. Konsultacje nie skończyły się wraz z zamknięciem projektu. IPZIN jest gotów do stałej współpracy

z samorządami, w których miały miejsca szkolenia, zwłaszcza że w przeważającej mierze samorzady były gotowe do współpracy po zakończeniu wyborów samorządowych tj. w drugiej połowie października i listopadzie.

Działanie 2

Rekrutacja przyszłych trenerów była podstawowym elementem projektu w fazie pierwszej. IPZIN dysponuje dużą kadrą ekspertów i trenerów. Nowatorskie podejście opublikowane w *Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży* było dotychczas prezentowane w kilkunastu samorządach. Jedynie nieliczna grupa trenerów miała bardzo wstępne doświadczenia związane z jej odbiorem przez środowiska samorządowe. Zaistniała zatem potrzeba przygotowania kadr, które mogłyby zająć się szkoleniem kolejnych trenerów, by w kolejnej fazie przeprowadzić warsztaty na ogólnopolską skalę.

W tym przypadku dobór i szkolenie pierwszych trenerów był zależny od poziomu wiedzy na temat funkcjonowania samorządu lokalnego. Co więcej, wśród 14 osób przygotowujących się do samodzielnego prowadzenia warsztatów 7D i zdobycia kompetencji instruktorów trenerów potrzebni byli nade wszystko tacy, którzy znają realia życia w społeczności określonego szczebla samorządu. Wśród zrekrutowanych na szkolenie osób znaleźli się ludzie z jednej strony z dużym doświadczeniem szkoleniowym i trenerskim, ale jednocześnie znający praktykę samorządową na różnych poziomach. Istotnym bowiem celem projektu było tworzenie sieci środowiskowych dla realizacji zadań edukacyjnych i profilaktycznych przy których konieczna była wiedza dotycząca dotychczasowych praktyk i istniejących rozwiązań. Bez świadomości dotyczącej czynnika obywatelskiego (rodzice, aktywiści środowiskowi, NGO'sy) trudno jest tworzyć instrumentarium zintegrowanych działań.

Działanie 2 podzielone zostało na dwa etapy: przygotowawczy oraz właściwy. W ramach pierwszego miały miejsce 2 spotkania służące wypracowaniu ramowego scenariusza warsztatów (w załączeniu), prezentacji (w załączeniu), strategii pracy w sytuacjach trudnych (różna przynależność samorządowców) oraz etap właściwy. Na dalszym etapie przygotowany po trzydniowym szkoleniu zespół ekspertów złożony z 5 osób prowadził trzydniowe warsztaty dla trenerów przygotowujących się do roli instruktorów.

Dopiero po etapie przygotowawczym rozpoczął się etap właściwy tj. przywarsztatowy przekaz kompetencji i ćwiczenie w realnej sytuacji w trakcie prowadzenia warsztatów niezbędnych umiejętności.

Działanie 3

W projekcie w sposób planowy ta faza podzielona została na dwa etapy: przygotowawczy oraz właściwy. W ramach pierwszego miały miejsce 2 spotkania służące wypracowaniu ramowego scenariusza warsztatów (w załączeniu), prezentacji (w załączeniu), strategii pracy w sytuacjach trudnych (różna przynależność

samorządowców) oraz etap właściwy. Na dalszym etapie przygotowany po trzydniowym szkoleniu zespół ekspertów złożony z 4 osób prowadził trzydniowe warsztaty dla trenerów przygotowujących się do roli instruktorów.

Dopiero po etapie przygotowawczym rozpoczął się etap właściwy tj. przywarsztatowy przekaz kompetencji i ćwiczenie w realnej sytuacji w trakcie prowadzenia warsztatów niezbędnych umiejętności.

Działanie 3 oznaczało przejście od fazy szkolenia teoretycznego do zastosowania wyuczonych kompetencji. Niezwykle ważny w tej fazie był nadzór na sposobem prowadzenia warsztatów i szkoleń w realiach samorządu lokalnego.

Przywarsztatowe szkolenie trenerów miało na celu zastosowanie praktyczne wyuczonych kompetencji: w jaki sposób wiedza i techniki uzyskane podczas szkolenia wstępnego przekazywać środowiskom samorządowym tak, aby widziały wymierne korzyści płynące ze stosowania zintegrowanego podejścia do spraw młodzieży. Takie zintegrowane podejście tworzy zarazem mechanizm skutecznej profilaktyki ograniczający wystąpienie ryzyka przestępczości w danym środowisku lokalnym.

Etap praktycznego zastosowania kompetencji był niezwykle ważny ze względu na specyfikę instytucjonalną samorządu lokalnego. Najpierw szkoleni trenerzy uczestniczyli w warsztatach bardziej jako obserwatorzy. Warsztat był prowadzony przez ekspertów mających doświadczenie w implementacji tego podejścia. Elementem niezbędnym było omówienie i dyskusja po zakończeniu warsztatu. Analiza przebiegu szkolenia, uwagi krytyczne, które pozwalały korygować i uzupełniać materiał szkoleniowy, integrowały cały zespół. Sprawozdanie z realizacji zadań - i to we współpracy ze szkolącymi się trenerami - było niezbędne ze względu na postawiony przez kierownika zadania wymóg relacji i opisu zakończonych warsztatów przez prowadzących. Tego rodzaju relacje w postaci notatek, wypełnienia arkusza monitoringu i opisu procesu szkolenia dawało możliwość porównania i oceny każdego szkolenia.

Samodzielne przeprowadzenie warsztatów 7D w gminach, przez szkolących się trenerów, ze wsparciem eksperta/supervizora, kończyło się także autoocena szkolącego się trenera. Chodziło zarazem o samorefleksję nad jakością szkolenia, i o przekazanie informacji o samym warsztacie. Ważnym elementem diagnozy problemu była charakterystyka i ocena ludzi, którzy uczestniczyli w szkoleniu. Skład uczestników szkolenia pozwalał zidentyfikować stopień zainteresowania nowym podejściem ze strony samorządu. Przy tej okazji można było ustalić na ile środowisko lokalne jest aktywne i zainteresowane w rozwiązywaniu ważnych kwestii społecznych związanych z potrzebami i problemami młodzieży. Założyliśmy, że wgląd w te sprawy jest możliwy przy uczestnictwie średnio 10 przedstawicieli środowisk samorządowych i społeczności lokalnej. Poszukiwaliśmy przy tym lokalnych liderów.

W sposób oczywisty elementem niezbędnym w procesie szkolenia było przygotowanie materiałów szkoleniowych. Ułatwiały prowadzenie szkolenia i systematyzowały przekazywane treści. Jeden materiał, tzn. ulotka informacyjna dla

samorządów, wykazująca korzyści stosowania podejścia 7 dźwigni jest standardową w takich przedsięwzięciach publikacją. Zdecydowaliśmy jednak, że niezbędny jest również materiał audiowizualny dający zainteresowanym samorządom pogląd na charakter oferowanych warsztatów. Dlatego też został przygotowany krótki filmik prezentujący podstawowe ustalenia z badań empirycznych prowadzonych przez zespół badawczy Instytutu, a także promujący zintegrowane podejście do profilaktyki jako strategii przygotowującej do kreowania polityki młodzieżowej.

Działanie 4

Dobre szkolenie i weryfikacja trenerów było celem pierwszym i podstawowym. Stałe spotkania zespołów szkolących się trenerów z przedstawicielami zespołu merytorycznego, koordynującego program, były oczywistym elementem procesu szkolenia w samorządach. Relacja z przebiegu spotkań w samorządach, pojawiających się barier, wątpliwości, informacji zwrotnych od superwizorów i trenerów poprawiała jakość szkolenia. Następował również proces selekcji trenerów.

Jednakże równie istotnym elementem była informacja zwrotna od uczestników warsztatów. Dotyczyła jakości warsztatów i proponowanych rozwiązań. Miała również na celu relację z terenu: członkowie społeczności lokalnej sami wskazywali i definiowali problemy lokalne, sposoby i skuteczność ich rozwiązywania. W ten sposób IPZIN zebrał materiał empiryczny na temat specyfiki danego miejsca. W trakcie warsztatów okazało się, że różne inicjatywy lokalne przebiegają równolegle do działań instytucjonalnych. **A zatem integracja środowiskowa okazała się jednym z kluczowych efektów projektu.** Ludzie się nie tylko poznawali, ale mieli zapewnione forum do dyskusji nad wyzwaniem społecznymi. A przy tym głos doradczy osób z zewnątrz, które mogły w sposób zobiektywizowany wskazać różne zagrożenia społeczne, nie wchodząc w spory i konflikty środowiskowe, czy personalne.

Działanie 5

Współpraca z samorządami miała na celu zainspirować je do nowatorskich działań w realizacji swoich ustawowych zadań. Dotyczyły one zwłaszcza działań profilaktycznych mających na celu ograniczanie ryzyka przestępczości. Niezbędna okazała się pomoc merytoryczna w procesie rozumienia i wdrażania strategii 7 dźwigni na poziomie lokalnym.

Po nich następowało spotkanie konsultacyjne z kierownikiem merytorycznym programu i ekspertami, dzięki któremu można było zebrać doświadczenia uczestników warsztatów i poczynić dalsze ustalenia:

- czy doszło do nawiązania współpracy?
- w jaki sposób można ją kontynuować?
- jakie są niezbędne i oczekiwane sposoby udzielania wsparcia?
- jakie elementy warsztatów są najbardziej inspirujące do wprowadzania zmian?

Zebranie praktycznych doświadczeń z samorządów posłużyło do doskonalenia/modyfikacji systemu. W tym celu zostały uruchomione dwa narzędzia:

- Spotkania na platformie internetowej służące do wymiany doświadczeń między pracownikami samorządu – system integrujący ludzi przeszkolonych, system zbierania doświadczeń (koncepcja kuli śnieżnej doświadczeń samorządowców we wdrażaniu 7D). Spotkania były moderowane przez kierownika merytorycznego i ekspertów. Niestety ze względu na późny okres realizacji szkoleń w samorządach w spotkaniach tych nie uczestniczyli przedstawiciele wszystkich przeprowadzonych szkoleń. Od osób uczestniczących padały raczej deklaracje i intencje wprowadzenia zmian, rzadziej przykłady konkretnych już wprowadzonych rozwiązań będących skutkiem wdrożeń. I tak w trzech samorządach szczebla gminnego doszło do zawiązania grupy roboczej zajmującej się sprawami młodzieży i ponownego spotkania w celu wypracowania priorytetów w strategii rozwiązywania problemów społecznych w roku 2019. W jednej małej wiejskiej gminie Wójt wybrany ponownie na kolejną kadencję powołał stanowisko doradcy ds. młodzieży którego zadaniem będzie koordynacja wszystkich działań skierowanych do tej grupy odbiorców. W jednej małej wiejskiej gminie stworzono zarys koncepcji polityki młodzieżowej, której konsultacja jest obecnie prowadzona. W pozostałych sześciu samorządach korzystających z konsultacji i ze wsparcia podejmowane są próby wyłonienia osoby lidera do koordynacji działań i planowania współpracy. **Łącznie w jedenastu JST** podjęto próby wykorzystania zdobytej podczas szkolenia wiedzy w celu poprawy organizacji działań ograniczających ryzyko społecznych zachowań młodzieży i tworzenia warunków do jej prawidłowego rozwoju.
- Ciągły kontakt telefoniczny i mailowy, możliwość stałej bezpośredniej konsultacji z ekspertami jest aktualnie oferowany samorządom a także po zakończeniu realizacji projektu 2018.

Działanie 6

Po warsztatach opracowano wyniki ankiet ewaluacyjnych, które zostały wypełnione przez uczestniczących w programie przedstawicieli lokalnych samorządów. Następnie przygotowane zostały zbiorcze wyniki i wnioski. Ewaluacja była prowadzona procesowo: wynikające z niej wnioski pozwoliły kontrolować jakość realizacji oraz nakładać konieczne korekty. Ewaluacja odbywała się po każdym warsztacie w samorządzie. W rezultacie powstały opisane konkluzje i postulaty wyrażane po udziale w szkoleniu, przygotowane przez uczestniczących w prowadzeniu warsztatów ekspertów i wykorzystane do sporządzenia niniejszego raportu. (Notatki znajdują się w wewnętrznej dokumentacji IPZIN do wglądu.)

Działanie 7

Wszystkie spotkania z samorządami były monitorowane tak, aby bardzo dokładnie śledzić przebieg procesu przekazywania zaleceń wdrażających strategię

7D, ich zgodność z założeniami, reakcje środowisk samorządowych wobec takiego podejścia, w końcu ewentualne bariery formalne i mentalne.

Arkusze monitoringu zostały w ten sposób ułożone, aby prześledzić dwa główne problemy: transfer wiedzy oraz rezultaty szkolenia. W pierwszej części uczestnicy warsztatów mieli okazję odnieść się do treści i jakości szkolenia. Ta część ankiety pozwala nie tylko sprawdzić korzyści ze szkolenia, ale również stanowi podstawę doskonalenia metod szkoleniowych. Druga część pozwoliła ustalić na ile strategia *7 Dźwigni* ze względu na pozytywny odbiór wśród samorządowców i pracowników samorządu tworzy szansę na implementację.

Monitoring efektów szkoleń został pomyślany jako oddzielna część projektu. W tym celu wyselekcjonowana i wyłoniona została grupa pięciu osób. Każda z nich otrzymała zadanie przeprowadzenia trzech wizyt studyjnych w terenie. Ta grupa osób miała za zadanie ocenić sam przebieg szkolenia pod kontem procesów zachodzących w grupie odbiorców, zmiany i ewentualne modyfikacje wdrożonych w samorządzie działań pod wpływem udziału w projekcie. Ten materiał z monitoringu stanowi jedno ze źródeł sprawozdań z realizacji projektu. I jako materiał informacyjny posłuży zespołowi IPZIN do przygotowania zmodyfikowanej wersji szkoleń w następnym projekcie. Z analizy sprawozdań wynika, że jedynie powtarzane kontakty z samorządem i wieloetapowe wsparcie mogą przynieść długotrwałe efekty. (Dokumentacja z monitoringu znajduje się w wewnętrznej sprawozdawczości IPZIN do wglądu.)

Działanie 8

W oparciu o przeprowadzone w samorządach warsztaty, sprawozdania od trenerów, wyniki ewaluacji, monitoring, a także konkluzje z konsultacji, przygotowany został **Raport końcowy**, będący podsumowaniem realizacji projektu.

W efekcie całego procesu, szkolenia odbyły się w 16 jednostkach samorządu terytorialnego różnego szczebla (dzięki powstałym oszczędnościom zdołano zorganizować i przeprowadzić jedno dodatkowe szkolenie) i **przeszkolonych zostało 225 osób**, co stanowi 150% zakładanego pierwotnie rezultatu który szacowany był na 150 uczestników. Każdy warsztat szkoleniowy kończył się krótkim sprawozdaniem, na który składały się relacje trenerów i ekspertów ze szkolenia. Robione podczas omawiania efektów szkolenia notatki przyczyniły się do poprawy jakości samego szkolenia. Dołączony do nich był wstępny monitoring szkolenia oraz zapis reakcji uczestników. W niektórych przypadkach jest to bardzo wartościowy materiał wyjściowy do następnych projektów.

Szkolenia okazały się ważniejsze dla tych samorządów, gdzie można było przeprowadzić diagnozę sytuacji oraz zagrożeń przed jakimi stoi młodzież; tam odbyły się wcześniejsze spotkania z osobami decyzyjnymi i poczynione zostały wstępne ustalenia (Tak było w siedmiu samorządach). Szkolenia były tak pomyślane, aby zachęcić samorzady do dłuższej bądź wręcz stałej współpracy z IPZIN. Monitoring pokazał, że w wielu przypadkach samorzady nie są przygotowane do niezbędnych

działań wykraczających poza standardowe praktyki.

Element pracy warsztatowej, w którym uczestnicy sporządzali „bazę zasobów lokalnych”, stanowi bardzo wartościowy punkt szkolenia. Umożliwił uczestnikom dostrzeżenie potencjału, którego nie byli w pełni świadomi. Sugerował i uzmysławiał potrzebę poszukiwania sposobów skoordynowania współpracy przedstawicieli instytucji i organizacji które działają w społeczności lokalnej, jako niezbędnego elementu poprawy jakości pracy na rzecz młodzieży.

Przykładowy opis procesu który miał miejsce podczas jednego z najciekawszych szkoleń (dyskusja, reakcje, postulaty, proponowane rozwiązania) mała 2,5 tysiężna gmina Inowłódz w województwie łódzkim.

W szkoleniu brali udział przedstawiciele władz samorządowych oraz instytucji i organizacji pracujących na rzecz młodzieży w społeczności lokalnej.

Obecny na spotkaniu wójt gminy, swoją postawą (zaangażowaniem, sposobem zadawania pytań, udzielania odpowiedzi i informacji) wskazywał, że tematyka szkolenia, jest dla niego osobiście ważna. Przyznając, że w dotychczasowej pracy bardziej koncentrował się na sprawach stricte ekonomicznych i infrastrukturalnych niż na społecznych, potwierdził swoją otwartość na zmianę myślenia o interesie społeczności która powierzyła mu władzę, a deklaracją, że rozważa powołanie doradcy ds. młodzieży wyraźnie wzmocnił przekaz prowadzących szkolenie. Poprzez taką deklarację uczynił ze spraw związanych z młodzieżą ważnym, priorytetowym tematem dla wszystkich obecnych na warsztatach gminnych podmiotów i organizacji.

Atmosfera panująca podczas szkolenia była bardzo przyjazna, uczestnicy wykazywali zaangażowanie, chętnie włączali się w proponowane ćwiczenia, dzielili się swoim doświadczeniem, otwarcie wskazywali na pojawiające się trudności (np. rywalizacja organizacji o fundusze publiczne na realizowanie własnych projektów), poszukiwali rozwiązań i rzeczywiście je znajdowali (np. pojawiła się propozycja łączenia działań i wspólnego ich finansowania z pozyskanych środków zewnętrznych).

Grono uczestników szkolenia zadeklarowało że może stanowić trzon działań na rzecz młodzieży w gminie Inowłódz. Powołanie doradcy wójta ds. młodzieży stało się bardzo konkretnym i wymiernym owocem realizacji projektu.

Postulowano utrzymanie kontaktu z wójtem gminy, złożono mu propozycję wsparcia przy ew. tworzeniu zakresu kompetencji dla doradcy ds. młodzieży, którego prace można by na początku ukierunkować zgodnie z wytyczoną przez strategię 7 dźwigni ramą. Na spotkaniu z Wójtem w ramach dalszego wsparcia władz gminy zaproponowano przeprowadzenie badań zachowań i postaw młodzieży, oraz powtórzenie ich po stosownym okresie tak, aby zespół zajmujący się koordynacją prac mógł przygotowywać ofertę dostosowaną faktycznie do potrzeb młodzieży.

Doradca powinien mieć możliwość konsultowania się z ekspertami IPZIN, aby stworzyć koncepcję swej pracy w oparciu o strategię *Siedmiu dźwigni skutecznej profilaktyki*.

III. Działania zrealizowane dodatkowe z inicjatywy oddolnej

Dodatkowo w czterech różnych miejscowościach, korzystając z faktu, że w związku z prowadzonym szkoleniem pojawili się tam eksperci IPZIN, odbyły się konferencje dla znacznie szerszego grona odbiorców niż uczestnicy warsztatów. I tak w Poznaniu odbyła się konferencja która zgromadziła ponad 70 odbiorców zainteresowanych problematyką. Uczestniczyli w nich przedstawiciele starostw, uczelni wyższych, kuratorium oświaty, szkół ponadpodstawowych, komend policji, organizacji społecznych i młodzieżowych.

W Częstochowie w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli odbyła się konferencja dla ponad 120 uczestników głównie ze środowiska oświatowego tj. szkół, poradni psychologiczno-pedagogicznych i pracowników bibliotek pedagogicznych zainteresowanych profilaktyką.

W Tychach w ramach II Miejskiego Zjazdu Profilaktycznego dla siedemdziesięciu uczestników został wygłoszony i zaprezentowany wykład propagujący wykorzystanie strategii 7 dźwigni do kreowania lokalnej polityki młodzieżowej.

W mieście Woźniki w konferencji uczestniczyły 42 osoby tzn. wszyscy, którzy w jakikolwiek sposób w swojej pracy zajmują się sprawami młodzieży, ale także przedstawiciele rad rodziców ze szkół i środowisk społecznych.

Dzięki tym dodatkowym niezaplanowanym w projekcie działaniom, które wynikły z oddolnego zapotrzebowania, spodziewamy się nowych inicjatyw od osób bardzo zaangażowanych w sprawy młodzieży. Ich aktywność podczas tych konferencji była bardzo widoczna, wzmagając zainteresowanie dla naszego zintegrowanego podejścia.

Zakładaliśmy, że jednym z pierwszych rezultatów projektu będzie poszerzenie bazy trenerów tak, by w konsekwencji program stał się ofertą w skali ogólnopolskiej. Z drugiej zaś strony IPZIN otrzymał wartościowy materiał dotyczący sposobów, w jaki następuje rozbudowa sieci współpracy na poziomie lokalnym. Kolejny projekt będzie skoncentrowany na badaniu skutków programu w kształtowaniu lokalnej polityki społecznej.

Warto odnotować pierwsze efekty szkolenia. Pod wpływem dyskusji, która zawsze towarzyszyła omówieniu warsztatów, przedstawiciele niektórych samorządów sygnalizowali, że zamierzają powołać pełnomocnika ds. młodzieży. To oznaczałoby, że wreszcie pojawia się refleksja nad koniecznością zdefiniowania i tworzenia polityki młodzieżowej.

Zespół IPZIN zakładał, że w rezultacie szkoleń pojawi się refleksja na temat skali zagrożeń jakie stoją przed młodzieżą. Część z nich ma charakter lokalny. Jednakże powstaje wiele zagrożeń w skali makro, które są wynikiem rozwoju cywilizacyjnego. Zwłaszcza rozwój Internetu ułatwił i upowszechnił dostęp do szkodliwych treści i aktywności dla dzieci i młodzieży. W rezultacie coraz większe grupy młodzieży wchodzą w uzależnienie od treści, które w istotny sposób zagrażają jej prawidłowemu rozwojowi. Jest to już problem ogólnospołeczny o bardzo wymiernych konsekwencjach dla rozwoju psychicznego i duchowego młodego człowieka.

Zjawiska te mające charakter demoralizujący mogą w istotny sposób przyczynić się do możliwych innych ryzykownych zachowań młodzieży i tym samym stać się przyczyną pogorszenia stanu bezpieczeństwa w lokalnej społeczności. Wnioski te które formułowali sami uczestnicy zajęć powinny w konsekwencji prowadzić do zacieśnienia współpracy i łączenia wysiłków na rzecz ochrony młodzieży.

Drugi dalekosiężny skutek warsztatów i towarzyszącej im dyskusji dotyczy uzmysłowienia konsekwencji masowej migracji młodych ludzi do dużych ośrodków miejskich. Przemysłana polityka młodzieżowa staje się ważkim elementem szeroko pojętego bezpieczeństwa ekonomicznego i społecznego społeczności lokalnych. Bez racjonalnych działań samorządu wsie i małe miasta będą się wyludniać. Samorządy są zmuszone do działań profilaktycznych i w tej sferze.

IV. Wnioski

Raport końcowy zawiera wnioski dotyczące dobrych praktyk oraz zalecenia dla samorządów, które wynikają z wdrażania skutecznych strategii przeciwdziałających przyczynom przestępczości.

1. Najbardziej sprawczym podmiotem w realizacji profilaktyki okazał się samorząd gminny: bliskie relacje, brak anonimowości, niewielka przestrzeń terytorialna, małe różnice mentalne dostarczają realnych szans na współdziałanie i koordynację oferty kierowanej do młodych.
2. Samorządy lokalne bardzo rzadko wykraczają poza zadania, które są *expressis verbis* zapisane w ustawach o samorządzie terytorialnym.
3. Widoczna jest inercja w rozwiązywaniu nowych zagrożeń natury społecznej, zwłaszcza tych związanych z nowymi technologiami i za ich przyczyną dostęp do szkodliwych dla młodzieży treści.
4. Brak jakichkolwiek działań związanych z bezpieczeństwem demograficznym lokalnych środowisk.
5. Samorządy nie mają żadnej koncepcji jak powstrzymać lub przynajmniej spowolnić pęd cywilizacyjny, który sprawia, że młodzi ludzie uciekają do większych ośrodków miejskich.
6. Pozytywne efekty dla poszerzenia działań prewencyjnych i wspierania pozytywnego potencjału młodzieży, może przynieść przede wszystkim współpraca

ośrodków eksperckich z wybranymi jednostkami samorządowymi w dłuższym okresie czasu.

7. Generalnie samorzady nie są przygotowane do wykorzystywania kapitału społecznego w realizacji określonych zadań: efektywne rozwiązywanie tak problemów, jak i realizacja potrzeb młodzieży, zależy od włączenia środowisk lokalnych aktywistów w te działania.
8. Niezbędna staje się współpraca z samorządem w skali całego regionu. Oznacza ona konieczność stworzenia pilotażowego projektu zmian w ramach strategii rozwoju społecznego regionu.

Pozytywny skutek warsztatów polegał na wzmocnieniu kapitału społecznego lokalnej społeczności oraz inspirowaniu do podejścia zintegrowanego poprzez pokazanie korzyści z działań organizujących wysiłki różnych podmiotów dotychczas działających niezależnie. Z analizy ankiet wynika, że takie podejście nie było dla uczestników warsztatów oczywiste.

Należy dokładnie określić cele w zależności od grupy do jakiej kierujemy naszą ofertę. W przypadku *7 dźwigni* na poziomie wojewódzkim, najlepszą platformę do dalszych działań stanowi konferencja (z ewentualnymi warsztatami w zmienionej formule), która promuje zintegrowaną politykę młodzieżową, nowe podejście do spraw polityki rodzinnej i pozwala pozyskać sojuszników do takiego rozumienia spraw młodzieży, które prowadzi do ustalenia priorytetów w tym bardzo istotnym z punktu widzenia przyszłości obszarze.

W przypadku oferty *7 dźwigni* realizowanej dla niewielkiej lokalnej społeczności gminy wiejskiej czy niewielkiego miasta bardzo ważne jest, aby w warsztatach uczestniczyły osoby decyzyjne po to, żeby mogły dostrzec potencjał jakim dysponuje lokalna społeczność. Jeśli nie ma się skończyć na tej konstatacji, konieczne staje się powołanie pełnomocnika/lidera, który będzie mógł w pełni wykorzystać ten potencjał.

V. Postulaty

Celem realizowanego projektu była diagnoza sytuacji oraz recepcji propozycji w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego, a także informacja zwrotna od działaczy samorządowych dotycząca możliwości wykorzystania strategii do projektowania działań i polityki młodzieżowej.

Podstawowy wniosek dotyczy skali recepcji proponowanych rozwiązań. W wyniku szkoleń i dyskusji niektóre samorzady doszły do wniosku, że należy powołać pełnomocnika, osobę koordynującą lub lidera ds. młodzieży.

Przeprowadzona analiza i ewaluacja szkoleń wskazuje jednoznacznie, że konieczne chociaż bardzo trudne jest przeniesienie tych działań na poziom samorządu wojewódzkiego. To oznacza, że należy przygotować ofertę polityki młodzieżowej na poziomie regionalnym. Wpisanie jej w plan strategicznego rozwoju pozwoliłoby na zintegrowane wysiłki samorządów w obrębie danego regionu. Niezbędne więc staje się kontynuowanie tego projektu, lecz w zmienionej postaci. Zmieniają się adresaci.

Poza pracą na poziomie podstawowym, czyli gminy, udział ekspertów zajmujących się polityką młodzieżową w dyskusjach dotyczących strategicznego rozwoju regionu pozwoliłby na stworzenie zintegrowanej polityki młodzieżowej. To oznacza, że zespół i eksperci IPZIN muszą przygotować podstawowy zarys programu pilotażowego na poziomie województwa. Zapewniłby on zintegrowanie wysiłków poszczególnych samorządów, ale także znaczące obniżenie kosztów realizacji takiego programu z zakresu polityki młodzieżowej.

Jednym z celów projektu było ustalenie priorytetów w polityce młodzieżowej, konkretne strategie działań z tego wynikające, konieczność współpracy. Powołanie lokalnego lidera wydaje się kluczowe dla dalszych skoordynowanych działań.

Projekt był realizowany w okresie kampanii samorządowej i zmiany władzy po wyborach. Jest więc dobry powód, żeby kontynuować spotkania warsztatowe. Ze względu na fakt, że projekt kończy się wraz z rokiem 2018, większość szkoleń odbyła się tuż po wyborach - w listopadzie i grudniu. Tam zwłaszcza, gdzie doszło do zmiany ekipy rządzącej, musi upłynąć pewien czas, aby podjęte zostały konkretne kroki implementacji rozwiązań zaproponowanych przez IPZIN. W tej sytuacji niezbędne staje się przygotowanie kolejnego projektu, którego celem będzie współpraca przy wdrożeniu proponowanych rozwiązań, wsparcie w rozpoczęciu wprowadzania zmian, możliwość konsultacji pomiędzy samorządami, tworzenie sieci dobrych praktyk.

Do skutecznej współpracy niezbędne jest badanie potencjału i skali zagrożeń młodzieży. Taka diagnoza sytuacji wyjściowej, dokonana na użytek lokalnej społeczności oraz władz samorządowych, znacznie zwiększa zainteresowanie władz samorządowych i tym samym skuteczność szkolenia. Ułatwia także przygotowanie odpowiednich w danej sytuacji narzędzi, dzięki którym można wskazać efektywne działania na rzecz młodzieży.

Postulat podstawowy, jaki wynika z analizy przeprowadzonych szkoleń w społecznościach lokalnych, dotyczy jednej z najbardziej witalnych dla rozwoju Polski kwestii: demografii i rozwoju społecznego. W świetle nabytych doświadczeń zagadnienie bezpieczeństwa demograficznego, utrzymanie potencjału kapitału społecznego na poziomie lokalnym i regionalnym, którego istotną częścią jest młodzież i jej aspiracje życiowe, staje się sprawą pierwszorzędą dla rozwoju Polski.

Dogłębna analiza doświadczeń zebranych w trakcie realizacji programu wskazuje jednoznacznie, że tych strategicznych dla Polski celów nie są w stanie załatwić same samorządy. Niezbędna jest aktywna współpraca z różnymi inicjatywami społecznymi i obywatelskimi, które swoją obecność akcentują poprzez szereg form aktywności.

Jeśli rzeczywiście ma dojść do zintegrowanych działań na rzecz utrzymania potencjału społecznego i tym samym budowania lokalnego bezpieczeństwa na wielu poziomach niezbędna i konieczna staje się obecność takich instytucji eksperckich jak

IPZIN. Dzięki programom edukacyjnym i profilaktycznym, diagnozie lokalnych problemów społecznych oraz wskazaniu technik skutecznej współpracy samorządu lokalnego z środowiskami aktywnymi obywatelsko można przedstawić rozwiązania, które nie powodują utraty lokalnego kapitału społecznego i ucieczki młodych do wielkich aglomeracji.

Opracowany raport, jako produkt trwały kierunkujący podejmowane w samorządach działania ograniczające ryzyko przestępczości, zostanie przekazany do zainteresowanych samorządów. Ponadto zostanie opublikowany na stronach www Instytutu. Każdy zainteresowany może go pobrać, przeczytać i wysłać uwagi, które staną się elementem dalszej działalności IPZIN.

Warto pomyśleć o spotkaniu dla uczestników warsztatów. Będą one kontynuacją projektu. Spotkanie pomoże w tworzeniu sieci współpracy przedstawicieli różnych samorządów.

Dzięki realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty:

- Przygotowano do dalszego samodzielnego szkolenia środowisk samorządowych **5 ekip trenerskich** co wpłynie na możliwość poszerzenia zasięgu programu do skali ogólnopolskiej;
- Zorganizowano i przeprowadzono w **16 jednostkach samorządu terytorialnego** różnego szczebla szkolenia warsztatowe które umożliwiły zbudowanie sieci współpracy w lokalnym środowisku; łącznie **szkolenia odbyły się w ciągu 109 godzin z zakładanych 90**
- **Szkoleniami objętych zostało 225 uczestników** (zakładanych było 150) którzy poszerzyli swoje kompetencje dotyczące planowania i realizacji działań o charakterze profilaktycznym, ograniczających ryzyko występowania przestępczości;
- Zostało przeprowadzone **szkolenie dla instruktorów/ trenerów strategii 7 dźwigni, które trwało 20 godzin**. Odbyło się ono w dniach 16-18.08.2018 r. w Teresinie.
- **W jedenastu samorządach wprowadzone zostały zmiany** i próby innowacji w tym w 5 JST wydaje się że charakter zmian wpłynie znacząco na dalsze praktyki związane z polityką społeczną ponieważ zawiązały się grupy robocze mające wypracować zasady współpracy i koordynacji działań a także powołano doradcę ds. młodzieży a w jednym samorządzie opracowywany jest dokument pt. Polityka młodzieżowa. W pozostałych sześciu JST jeśli proces wyłaniania lokalnego lidera zakończy się w najbliższym czasie istnieje szansa wprowadzenia sukcesywnie zmian do działań profilaktycznych organizowanych w samorządzie;
- Dodatkowo w czterech samorządach zorganizowano konferencje promujące i upowszechniające podejście zintegrowane w profilaktyce, zaprezentowano

sposoby wspierania pozytywnego potencjału młodzieży, konieczność jednoczenia się środowisk pracujących na rzecz młodzieży wobec nowych zjawisk zagrażających jej prawidłowemu, zdrowemu rozwojowi. Zwrócono szczególną uwagę na ogromny zasób społeczności lokalnej jaką stanowi rodzina, szkoła i praktyki religijne, jako trzy najistotniejsze czynniki chroniące przed zachowaniami ryzykownymi młodego człowieka. W konferencjach wzięło udział ponad 300 osób.

Lista Samorządów uczestniczących w szkoleniach *Wykorzystanie strategii Siedmiu dźwigni skutecznej profilaktyki przez samorzady jako istotna część polityki młodzieżowej*:

Przemysł	-	Miasto na prawach powiatu - woj. podkarpackie
Inowódz	-	Gmina wiejska - woj. łódzkie
Rzeczyca	-	Gmina wiejska - woj. łódzkie
Kobyłka	-	Miasto - woj. mazowieckie
Gorzów	-	Miasto - woj. lubuskie
Poznań	-	Województwo wielkopolskie
Niepołomice	-	Gmina miejsko-wiejska - woj. małopolskie
Kalisz	-	Miasto na prawach powiatu - woj. wielkopolskie
Leszno	-	Miasto na prawach powiatu - woj. wielkopolskie
Czarnków	-	Starostwo - woj. wielkopolskie
Woźniki	-	Gmina miejsko-wiejska - woj. śląskie
Liszki	-	Gmina wiejska - woj. małopolskie
Żory	-	Miasto na prawach powiatu - woj. śląskie
Zielonki	-	Gmina wiejska - woj. małopolskie
Lubichowo	-	Gmina wiejska - woj. pomorskie
Tychy	-	Miasto na prawach powiatu - woj. śląskie.